

Železná opona jako místo odvahy, strachu i hrdinství.

Když před dvaceti lety s pádem komunismu padla s berlínskou zdí i železná opona, málokdo si dokázal představit, že po tomto grandiózním díle, které dělilo Evropu od severu k jihu zbude za dvacet let jen minimum stop.

Železná opona zmizela z mapy stejně rychle jako ze vzpomínek. Dnes je už prakticky zapomenuta.

A zapomenuta bývá i skutečnost, že na československé stěně smrti zemřelo více lidí, než bylo v této zemi popraveno po zinscenovaných procesech v padesátých letech.

A že se na ní umíralo až do konce, tedy ještě v roce 1989. A že na ní umírali nejen Češi a Slováci, ale například i východní Němci či Poláci. A také (pravda omylem) naši západní sousedé: Němci a Rakušané.

Zapomínáme-li na oběti, je logické, že zapomínáme i na pachatele. Kromě několika soudních jednání se zmatenými pohraničníky nebyli tvůrci této smrtící pasti vůbec hnáni k odpovědnosti.

A tak dvacet let od jejího pádu můžeme konstatovat, že o ní víme pořád stále neuvěřitelně málo. Neznáme ani přesné počty jejích obětí. Komunistický režim totiž totiž nařídil tajné pohřbívání lidí zabitých na železné oponě. Můžeme uvést tedy jen hodně nepřesná čísla: Celkový počet jejích obětí je přes tisíc. Většinu z nich tvoří pohraničníci, tedy oběti i pachatelé současně. O poměrech, jaké na oponě vládly, svědčí, že asi dvě stovky těchto mladých mužů - pohraničníků skončily svůj život dobrovolně. Spáchaly sebevraždu.

Na oponě zemřely ale také asi čtyři stovky civilistů. Převážně bezbranných uprchlíků. Ačkoli komunistická propaganda tvrdila, že opona chrání svět východu proti světu západu, ve skutečnosti měli její strážci své zbraně namířené do vnitrozemí: proti vlastním spoluobčanům. Skutečným smyslem železné opony bylo zabránit nespokojeným obyvatelům v útěku na Západ.

Kromě ozbrojených pohraničníků bránila oponu v prvních letech i minová pole a smrtící elektrická drátěná stěna s napětím kolem 6 tisíc voltů. Ačkoli jen samotná elektrická stěna si vyžádala desítky mrtvých, nebyl její tvůrce Ludvík Hlavačka hnán po pádu komunismu k odpovědnosti. Zemřel nepotrestán.

Je ale jistě více pohledů na železnou oponu. Je to jistě místo, kde se studená válka měnila v horkou. Místo, kde se umíralo, kde smělo střílet, zabíjet a kde se také střílelo a zabíjelo. Železná opona byla pomyslnou frontou mezi Východem a Západem.

Byla tedy i místem bezpočtu tragédií, zmařených životů a neštěstí. Byla místem strachu i bolesti. Na druhé straně však byla i místem hrdinství: desítky, stovky uprchlíků dokázaly svým důmyslem toto grandiózní a smutné lidské dílo překonat. Dokázaly sestrojít vznášedla, balony, obrněné vozy, vynalézt úkryty i vtipné lsti, aby se dostaly na druhou stranu. Samozřejmě, mnozí z nich riskovali život, mnozí z nich jej i ztratili. Ale jejich osudové příběhy ukazují, že svoboda pro ně byla hodnotou, kvůli které se rozhodli jít i do takového rizika. Železná opona byla tedy pro tyto lidi nejen místem strachu, ale i místem nadějí.

Podívejme se tedy spolu s nimi i my na železnou oponu jako na místo naděje. Jedno z poselství železné opony je, že ani tisíce kilometrů ostrého drátu, ani minová pole, ani vojáci se samopaly, nedokáží zabránit lidem v jejich cestě za svobodou. Touha a důmysl jednotlivců jsou tak silné, že všechny tyto překážky dokáží překonat.

Asi deset let jsem se věnoval mapování historie československé železné opony. Seznámil jsem se s mnoha osudy, mnoha nejrůznějšími příběhy lidí, kteří přes železnou oponu utíkali. Když jsem mluvil s mužem, který dramaticky unikl po drátech elektrického napětí do Rakouska koncem osmdesátých let, položil jsem mu otázku: Stálo za to utíkat v době, kdy už se železná opona už hroutila? Nebylo lepší vyčkat? On odpověděl: svoboda není vyčkávání, svoboda je právo na okamžité rozhodnutí.